

Вера Црвенчанин

ЧОВЕЧЕ, НЕ ЉУТИ СЕ

ВЕРА ЦРВЕНЧАНИН, позоришни и филмски редитељ, глумица и драмски писац, рођена је у Новом Саду 24. децембра 1920. године. Пре Другог светског рата била је студент архитектуре и полазник Драмског студија при Уметничком позоришту у Београду, после рата студирала је режију у Београду. Била је глумица у Народном позоришту у Сарајеву, затим редитељ у Авала-филму, члан Народног позоришта у Београду, а од 1953. у својству слободног уметника режира у позориштима Ниша, Бања Луке, Суботице, Загреба, Тузле, Сомбора, Београда, Новог Сада, у Пољској (у Капишу *Комедију забуне* В. Шекспира, а у класичном центру у Варшави *Дунда Мароја* М. Држића)

Драме *Не љути се човече* и *Жене*.

Драматизације *На рубу ђамеџи*, *Повраџак Филија Лажинковића*, и *Рајсодија* (Мирослава Крле'е), Кола Брењон (Ромен Ролана), *Киклој*, *Руке*, *Пајаџај*, (Ранка Маринковића), *Љубав моје равнице* (по приповеткама Вељка Петровића), *Не џуџуј бронзана сџира'о*, *Николеџина Бурсаћ*, *Крајшике делије*, *Дундуријеви цврци* (Бранка Ђопића), *Сџилске вежбе* (Рејмон Кеноа – две верзије), *Козара* (Младена Ољаче), *Анџошкин смех* (Чехова), *Тијесна земља* (Мате Балоте), *Кућа на осами* (Иве Андрића) и *Понорница* (по роману Скендера Куленовића)

За драматизацију *На рубу ђамеџи* Мирослава Крлеже добила је Стеријину награду, а за сомборску представу истог дела годишњу награду Удружења драмских уметника Србије за режију.

Вера ЦРВЕНЧАНИН

ЧОВЕЧЕ, НЕ ЉУТИ СЕ

ЛИЦА

БОЈАНА
ЛЕКАР
ЖАРКО
ВЕСНА
НАДА
МАЈКА
ИВАН
МАЈА
СИНИША

ПРВИ ДЕО

Једна кљуџа, на којој је Бојана, њрилази Лекар.

ЛЕКАР: Слободно?

БОЈАНА: *(Не љледајући ља)*

Да, изволите, докторе! Ви? Немојте ми рећи да се лечите. Од љубави?!

ЛЕКАР: Да се не бисмо компромитовали пред пацијентима, ми то зовемо малим одмором... Али, није то: симпозијум психијатара. Интересантан. Ако желите, уредићу да слушате...

БОЈАНА: Ја?

ЛЕКАР: Сећате се нашег првог сусрета? Непрекидно сте правили поређење наших позива...

БОЈАНА: Колико је времена прошло? Десет... не, девет месеци. Ништа, уствари... А, ипак, како много...

ЛЕКАР: Добро, а ви? Одмор? Лечење?

БОЈАНА: Бегство.

ЛЕКАР: Ви и бегство. Не иде. Вама бар није недостајала храброст.

БОЈАНА: Храброст! А шта је храброст! Неко некоме спасе живот – храброст! Али и неко некога свакодневно убија, на разне начине, па то неки називају храброшћу, у име онога нечега због чега се убија, а други злочином. И сад, ко има право? А живимо и са једнима и са другима.

ЛЕКАР: Па и то је храброст.

БОЈАНА: Храброст, колико грубих консонаната... Јунаштво, јунак, то је већ боље... звучније... зато, ваљда, у народним песмама...

ЛЕКАР: И?

БОЈАНА: Сва срећа што постоји то “и”. И – ништа. Кажем вам, побегла сам. Нико не зна где сам... осим Наде... упознали сте је на оном пријему кад је чика Неша прослављао, сећате се?

ЛЕКАР: Какав лик сада правите од себе? Мистериозну јунакињу која нестаје у једном тренутку... да би се у следећем појавила као осветник, као победник, као, као – шта? Да чујем!

БОЈАНА: О, не. Ја сада играм улогу задовољне, обичне, непознате жене, која ништа не тражи, и која најзад, никоме није потребна...

ЛЕКАР: Лажете.

БОЈАНА: Мало. Али, да хоћу, могла бих да будем уверљивија. Да, а ми смо говорили о храбрости? За самоубице једни кажу да су кукавице, други да су јунаци... А све зависи од прилика... неки су кукавице неки јунаци. И живети неки пут је храброст, понекад кукавичлук... А бегство није увек кукавичлук... Сећате се кад су ме са Интерног послали вама.. пре девет месеци... Ја сам седела на оном канабету, а ви преко пута... једна фотеља је била тамо...

Два бинска радника уносе фоџиљу.

БОЈАНА: Ви сте имали бели мантил, баш сте завршили визиту...

Лекар облачи бели мантил који му гардеробер додаје.

БОЈАНА: Погледали сте мој досије, рекли да ме познајете са сцене, навели сте две три улоге... Не, то није било тада, то је било при првом сусрету... А ја бих хтела да вас подсетим на један каснији, већ сам била код вас на одељењу око недељу дана... Чини ми се да сам вас упитала, помало нервозно, изазивачки... Зашто сви носите те беле мантиле?

ЛЕКАР: Смета вам?

БОЈАНА: Мислите само мени?

ЛЕКАР: Мени не.

БОЈАНА: Разумљиво. За вас је то симбол... симбол вашег позива...

ЛЕКАР: Причајте, интересује ме.

БОЈАНА: Као и све друго: како живим с мужем, носим ли какав комплекс из детињства...

ЛЕКАР: Никад нисам постављао таква питања.

БОЈАНА: Нисте, докторе, али сте мислили на то када сте ми постављали друга...

ЛЕКАР: Заиста се трудим да вас ни у чему не повредим. Не знам зашто ви ове наше разговоре схватате као нека испитивања, па им се унапред опирете. Не само то, замолио сам вас да изаберете неко занимање док сте овде на клиници, какво ви желите...

БОЈАНА: Учинио сам по вашој жељи: изабрала сам да се старам о цвећу, да га заливам...

- ЛЕКАР: Већ два дана то нисте радили. А, чини ми се, да сте једном рекли да необично волите цвеће?
- БОЈАНА: Овде не! Овде то представља вашу терапију!
- ЛЕКАР: Оппростите, ви сте интелигентна жена, па нека терапија мора постојати...
- БОЈАНА: Докторе, можда ћу бити груба: како не схватате да ми је ни ви ни било који ваш колега не може поставити? Не желим да потцењујем: ви то сигурно са успехом решавате код жене која лежи са мном у соби. Она са изванредном амбицијом оплиће флаше разнобојним најлонским тракама. Човек има утисак да је пронашла смисао живота. Али, не љутите се, докторе, немате много маште! Гледала сам данас онога професора док је невешто оплитао једну чашу: трудио се да изгледа смирен, јер – он зна сврху тог занимања. А у мени се све грчило при помисли како се морао осећати... Немојте да ме прекидате, молим вас! Знам, физички рад испуни време, концентрација на одређен посао скрене мисли... А кад се прсти механизују после савладане технике посла, шта је онда с мислима?
- ЛЕКАР: Дозволите само једну примедбу: свако од тих занимања траје дотле док не осетимо да је дошло до границе кад више болеснику не користи. Ми о томе водимо...
- БОЈАНА: Знам, докторе, знам: болничари, лекари, сви се ви трудите да нам не промакне ни један детаљ, све се евидентира и све тако постаје случај тај и тај. Досије, бели досије се комплетира... Допустите једно питање...
- ЛЕКАР: Молим.
- БОЈАНА: Видела сам у вашој фијоци, кад сте је отворили... криминални роман...
- ЛЕКАР: Хоћете ли га?
- БОЈАНА: Не, хвала, не желим да вам одузимам терапију.
- ЛЕКАР: Ја је не поричем.
- БОЈАНА: Јер сте је сами изабрали. Да ли вам је пало у очи како ове петпарачке криминалне романе не чита само омладина? Зар нисте приметили како се иза напада на омладину због њих, често кријемо ми? Читају их и врло озбиљни људи, интелектуалци... Суштина је: тако се човек мало заборави! Заборави... Зашто је све више људи који желе да се забораве

или понешто да забораве... Шта је то? Ви, докторе, заборављате? Не, молим вас, никако не постављам питање на које очекујем одговор! Не бисте ми га вероватно ни могли дати.

ЛЕКАР: Занимљиво: као да смо променили улоге?

БОЈАНА: Не, само сте близу тога да схватите да су нам професије сличне. И ви и ја сецирамо човекову психу. Мени писац да елементе својим текстом, а ја онда на самој себи вршим експерименте док глумачки обликујем лик. Ви, вршећи експерименте, долазите до елемената. Разликујемо се у поступку. Мој је свакако хуманији!

ЛЕКАР: То је све?

БОЈАНА: Никако! И професионалне деформације су нам сличне вероватно. У сваком случају, при крају каријере стићи ћемо до неког вашег млађег, самопоузданог колеге који ће нам прописати да заливамо цвеће!

ЛЕКАР: Опет!

БОЈАНА: Шта?

ЛЕКАР: Опет сам на почетку!

БОЈАНА: Не, докторе, на крају смо. Резиме?

ЛЕКАР: Чекам!

БОЈАНА: И ја!

ЛЕКАР: Онда, од почетка: све ваше сметње – јетра, главобоља – све је то на нервној бази, лаички речено...

БОЈАНА: Доста честа и већ прилично компромитована дијагноза, али... у реду, слажем се!

ЛЕКАР: Но, бар у нечему да се сложимо! Даље! Узроци...

БОЈАНА: У браку их немојте тражити: волим свога мужа и он мене воли, слажемо се, веома много заједничкога имамо, послови су нам слични – сви услови за идеалан брак постоје!

ЛЕКАР: Са вама је тешко.

БОЈАНА: Извините. У реду: постоји нешто што вам нисам рекла. То је такве природе да нико ко није непосредно осетио климу позоришне средине не може то да схвати... Ја сам у латентном сукобу са неким својим колегама... не ради се о престижу, о улогама... У питању је схватање позива...

ЛЕКАР: А зар ви мислите да само у позоришној средини постоји таква клима у којој се стварају латентни сукоби те врсте?

БОЈАНА: Можда је код нас изражена у снажнијим бојама... видљивија је, или, још боље – осетљивије је...

ЛЕКАР: Имао бих и ја да вам причам на ту тему. Знате, кад се завири иза стаклених врата лекарске собе, кад би било могуће завирити на такав неки начин, не би било баш све најчистије. И ми смо људи, са различитим схватањима, има нас са различитим амбицијама, карактерима... Ви кад стајете на сцену, постајете за публику инкарнација неких пишчевих идеја, заборављате себе. Ми, кад стајемо пред пацијента, видимо своју дужност, болесниково очекивање да му помогнемо и – заборављамо себе... Шта мислите да иза сваког пројекта неког архитекте, није можда стајао и човек у сукобу са својом средином? Али пројекат је ипак настао...

БОЈАНА: Како је све то речено. Хвала...

Лекар скида бели мантил, прилази клупи.

БОЈАНА: Нисте ви мени тада открили непознату истину, али кад истину чујете од другог, онда је то два пута истина, јер је потврда ваше истине... А моја прича која ме је довела овамо, почиње баш од тада... Докторе, седите тамо, будите публика! Причаћу вама... ко хоће нека је слуша... можда ће то случајно бити још нечија прича...

Лекар седа међу публику.

БОЈАНА: Извините, можда би требало да почнем: Све личности су измишљене и свака сличност са било киме или било чиме је случајна... Или, да прође без тога? Дакле, после онога разговора, вратила сам се кући, дошла у позориште...

Весна и Жарко долазе на сцену. Жарко и Бојана се загле.

ВЕСНА: Је ли могуће? Толико се радујем! Зна ли директор да сте дошли? Или, можда сте још на боловању?

БОЈАНА: Не, нисам, испитивање је завршено.

ВЕСНА: Знате, искрено речено, ја мислим да нама глумицама или је стално потребан психијатар, или... Уосталом, те неурозе, ко их нема! Болест савременог човека!

БОЈАНА: Хвала, љубазни сте. Код мене је, међутим, константовано обољење јетре и још неки органски поремећаји... Ништа страшно, верујте!

- ВЕСНА: А, тако?! Хоћете у салон? Имамо још времена до почетка пробе. Мало ћу да везем... Довиђења.
- БОЈАНА: Она, изгледа, и кад спава ж везе!
- ЖАРКО: Не, она везе само пред публиком. Случајно сам био присутан кад је жена једног нашег истакнутог руководиоца – заједно смо летовали – причала у неком друштву, како је Весна изванредна жена – “скромна, тако скромна и љубазна са свима, врло културна” – и вредна, тако вредна, “па она не испушта ручни рад из руку, просто не личи на уметницу”! Срећа за уметност, а несрећа што она у њој ипак егзистира.
- БОЈАНА: Ликује!
- ЖАРКО: Шанса!
- БОЈАНА: Кад је изишла реподела улоге?
- ЖАРКО: Одмах некако по твом одласку у болницу. Шта мислиш да предузмеш?
- БОЈАНА: Не знам... јер знам унапред све одговоре, држање свакога. Ја некако осетим, нањушим човека и пре...
- ЖАРКО: Онда си ти срећна! Ја се целог живота нечему и због нечега изненађујем...
- БОЈАНА: Напротив! Често не дозвољавам себи да мислим о некоме оно што осећам, но деси ми се да прођу и године, и тај човек се покаже тачно онаквим каквим сам га осетила у првом сусрету.
- НАДА: *(Нашила код последњих речи)*
Да сам ти на путу, бојала бих те се. Не личиш на болесника!
Здраво!
- БОЈАНА: Шашавице.
- НАДА: Гостовали смо, јеси чула?
- БОЈАНА: Читала сам.
- НАДА: То је био успех. Колосалан! Знаш оно место, онај дијалог? Имала си право! Нисам ти веровала кад си ми говорила, а имала си право! Сасвим случајно, на једној представи, уместо да се окренем Матићу, ја сам то учинила онако како си ми сугерирала: пошла сам од њега говорећи тај текст. Можда и није било случајно, не знам, тек... одједном све је кренуло неочекиваним током! Чудно, како понекад само један детаљ може да измени читаву сцену. Знаш, питам се зашто увек

осећам отпор према твојим примедбама, а сама их тражим... Молим те, дођи на пробу, имам фину ролу, за мене нешто потпуно ново... Ух, опрости, залетела сам се као нека гуска...

БОЈАНА: Зашто – опрости?

НАДА: Па, мислим, незгодно ти је сад да дођеш на пробу, после...

БОЈАНА: После одузимања роле? Шта можемо! Могла сам се стварно дуже задржати у болници...

НАДА: Па ти онда не знаш? Па јавно, на састанку, говорили су да та улога није за тебе, како је доста те политике да глумци унапред рачунају на поједине роле, и тако даље...

БОЈАНА: Извини, можеш ли ми рећи ко је то говорио?

НАДА: Па... Уосталом: Сিনিша! Са свим својим ауторитетом првака. Притом је обилато користио дубину свог баритона у не достатку дубине мисли. Покварењак! А зна се добро ко стоји иза њега, за кога се он заправо залаже. Наравно, Весна није чак ни била присутна на том састанку. Чим је нешто овако, њој се дете разболи!

ЖАРКО: Кад те слуша, жалим твога мужа.

НАДА: На твојем духу се осећа благотворни утицај хумора веселих вечери!

ЖАРКО: Према Бојани би могла имати мало више обзира.

НАДА: Зашто? Ионако би сазнала. Звоно. Морам на пробу! Наш редитељ дозволи да интересношћу својих излагања успава читав ансамбл, али у замену за то – врло је тачан. Ђао!

ЖАРКО: Не могу да поснесем тај њен језик.

БОЈАНА: Ја сам јој, напротив, захвална. Сিনিша! Тако, дакле.

- ЖАРКО: То си могла очекивати. Он је првак, он је у позицији да утиче на поделу улога, и тако даље, а ти...
- БОЈАНА: Ако поново дође пијан на представу, ја ћу поступити на исти начин!
- ЖАРКО: Бојана, без љутње: више мисли на себе а мање на правду у позоришту.
- БОЈАНА: Ја то не подвајам.
- ЖАРКО: Бесмислено. Знаш ли да је у књизи дежурства стајало само то, да је представа била нешто развучена и томе слично, али о пијанству, о ексцесима које је правио на представи – ни речи! Сви су тада били уз тебе, али – ћутке!
- БОЈАНА: Разговараћу са тим нашим уваженим прваком, друштвеним радником и, у сваком случају – ту му нема премца – прворазредним махером...
- ЖАРКО: Само ћеш још више замутити читаву ствар.
- БОЈАНА: Воде по којима ми пловимо понекад су толико мутне, да се у њима скоро и не разазнајемо...
(Прилазећи Лекару, док Жарко одлази)
Као да је од тог првог дана све стало да се одвија по сасвим необјашњивим токовима. Све је било старо, ништа се неочекивано није догодило, а опет, све је било ново на неки начин или – све се неочекивано изобличило...
- ЛЕКАР: Одморите се мало.
- БОЈАНА: Немојте и ви! Месецима само то сам и слушала: одморите се, одмори се... одмор, потребан ти је одмор...

Мајка долази, седа, нешто пије.

- МАЈКА: Можеш ти да се љутиш на мене колико ти је воља, ја ти понављам: требало је још да останеш у болници, ако ни због чега – оно бар да се одмориш!
- БОЈАНА: Мама, забога, нисам ти се уопште жалила, ја сам те само питала имаш ли случајно неки прашак... све сам потрошила, а не излази ми се због тога...
- МАЈКА: Да су ми тако често потребни, ја бих се лечила.
- БОЈАНА: Полако, молим те, пробудићеш Ивана.

- МАЈКА: Велика штета! Твој господин друг само спава кад је код куће. Да сам му ја жена – загрејао би он столицу мало боље! Гледам остале вајаре – милионе згрђу, милионе, на неком тамо изукрштаном, изувијаном парчету бронзе, или неком ћошкастом камену, а ви већ двадесетог бројите сваки динар! Па и то обично није његов, него твој динар!
- БОЈАНА: Мама, молим те...
- МАЈКА: Па да, ја не разумем тога генија!
- БОЈАНА: Мама, молим те прекини о томе.
- МАЈКА: Ја најбоље само да ћутим, онда никоме не сметам. Теби човек не сме ништа да каже!
- БОЈАНА: Мама, смеш, све смеш, само ме пусти пола сата на миру...
- МАЈКА: Зашто не ручаш?
(Пошћо не добије одговор)
Није прошло ни неколико дана како је почела да ради, а већ наступају кризе...
(Ивану који долази на сцену)
И ти то мирно гледаш?
(Одлази)
- БОЈАНА: (Акцентиована свейлом)
И тако стојиш пред човеком кога волиш. И немаш шта да му кажеш. Не зато што је љубав прошла, па није то више твоја потреба, него зато што му све у сваком часу саопштаваш. И што га и у овом тренутку осећаш кроз све прошле тренутке среће и радости... Једном је падала киша... а ти идеш тако кроз кишу и говориш му... или је то било већ у соби... ко зна, није важно... Дуго се, дуго нисам тако радовала киши... Киша се грејала на мом лицу...
(Прилази ближе Ивану, али без директног контакта њему, да сцена остане несјварна, а Иван у истом положају у коме је засјао при доласку на сцену)
Да нисам носила твој шапат у наручју, чула бих буку људи... Да нисам трчала, идући корак по корак, ветар би ме стигао... да ме ниси допратио до сна, бојала бих се да не одеш из мог сна... Сам.
(Оћей се удаљује од Ивана)
Кад се пробудиш, не отвараш очи, да не побегне сан протекле ноћи. Милујеш га очима које га не гледају... Грејеш се његовим сном... Вршци прстију покупили су чежње из тебе и ти лежиш нестварна уз њега, тежином среће клонула...

Очи... Шта ће рећи његове очи кад те буду поздрављале после сна? Очи! Упознао нас је неочековани прелет очију, и чинило се као да сам нашла не што давно заборављено. И очи су се уплашиле. Затрепереле и скриле се иза других погледа. И вратиле се. Уплашила сам се да не изгубим себе кад се удаљим од његових очију...

Пуно светло на сцени.

ИВАН: Извини, нисам те чуо.

БОЈАНА: Ништа, није важно.

ИВАН: За тренутак сам одлутао, нисам те чуо... Љутиш се?

БОЈАНА: Не.

ИВАН: Био сам одсутан.

БОЈАНА: Због тога не могу да се љутим... може да ми буде жао што и мене ниси повео са собом!

ИВАН: Куда? А, да! Опет! Маштања, слике у речима, речи у сликама...

БОЈАНА: Замарам те? Опрости, нервозна сам... Знаш, старим, примећујем...

ИВАН: *(Загрли је)*
Колико нових бора?

БОЈАНА: Више но што би требало. Шта је? Нервозан си... више но обично.

ИВАН: *(Одвоји се од Бојане)*
Не држи ме место! Волео бих да путујем!

БОЈАНА: Лепо би било. Зажелела сам се дуго, дуго да ходам по влажној трави...

ИВАН: Карић ми је нешто предложио... За Далеки Исток... нешто као дописник... Мало смешно, је ли – баш немам много везе са писањем – али он би то већ некако удесио... Само, тај пут би дуго трајао, а тебе не могу да оставим...

БОЈАНА: *(Сама у светлу)*
Јесте ли се осетили остављеним? Не мора то уистину бити, све је наизглед исто, непромењено, а преко вас је прешао неки хладан дах... самоћа. Страх од самоће. Све се одвија по староме, а ви почињете да зебете пред осамом.. И можда сте највише сами баш кад сте преплављени буком....

НАДА: (Иза сцене)
Бојана!

Свејло на целој сцени.

ИВАН: (Долази)
Бојана, Нада те зове да јој помогнеш нешто око сервирања...

*Бојана одлази. Иван, сам, седа на канабе.
Маја улази лако, као мачка, обиђе око Ивана, као да га и не примећује.
Иван се њридигне, седне њрисјојније, гледају се.
Жарко улази, засјане, ухвативши у њрену ситуацију.*

МАЈА: (Жарку)
Досадно!

Жарко сада насупрој Ивану.

МАЈА: Слављење бебиног рођендана! Да таква идеја падне на памет некој куварици, разумем! Али, Нади?!

ИВАН: Што не седнете? Изволите!

МАЈА: Хвала. Морам да исправим ногер, сва сам се укрутила тамо за столом...

ЖАРКО: Овако се лепше види.

МАЈА: Ова слика на зиду?

ЖАРКО: Не, ноге иза мојих леђа.

МАЈА: Да станем испред?

ЖАРКО: Није мени намењено!

МАЈА: Иване, један савет, збиља! Жарко, хвала ти, дао си ми идеју! Иване, снимила сам плочу... стварно, не шалим се. Ускоро ће изићи. Наравно, претходно ћу се оградити неким, као случајним изјавама: ово ми је била највећа трема у животу, јер – ја не певам, али, ето, један покушај – а кад једном пробијем лед, после се не прича о трема... Шта мислите, да ли био за слику на омоту плоче биле ефектније моје ноге или деколте?

ЖАРКО: Колаж.

МАЈА: Молим вас цигарету, Иване. Да, зашто је Бојана тражила алтернацију Веснине улоге, шта ће јој то?

- ЖАРКО: Бојана није тражила, него јој је додељена алтернација, прво одузета рола, па онда је трпају у другу поделу... Тако то, изгледа, мора да буде: и у животу и на позорници неко некоме алтернира... Можда ћеш ти сутра алтернирати Бојани? Ко ће се ту снаћи?
- МАЈА: Или ти – Ивану? Шта ви мислите о алтернацијама, Иване?
- ИВАН: Заборавио сам како се играју “жмурке”?
- МАЈА: Не, то је “ћорава бака”.
(Прасне у смех)
- НАДА: (Уноси њиће)
Браво, овде је весело!
- МАЈА: Надо, имам диван предлог: да играмо “ћораве баке”!
- НАДА: Заборавила сам.
- МАЈА: Једноме завежу очи, заврте га у круг и кад изгуби оријентацију, пусте га. Он треба да тражи око себе, на кога првога наиђе – треба пипањем да га препозна...
- НАДА: Ма, шта ће ми пипање? За све нас ја имам радаре... Одавно сам ја прерасла ту игру, драга моја!
- МАЈА: Честитам! Да ли бебица спава?
- НАДА: Дивно, штета само што мој муж није овде, да њега питаш?
- МАЈА: Молим?
- НАДА: Радари, душо! Али, ми се сувише добро познајемо да бисмо то озбиљно схватили, а још мање да се љутимо.
(Жарку)
Иди, доведи Бојану и Весну овамо.
(Иза кулиса довикује)
Синиша, дођите ивамо!
(Побаца јасџуке њо њоду)
Ако вам ово не одговара, пренесите столице из оне собе.
- СИНИША: (Долазећи са Весном)
Не, то се никако не може одржати. Уосталом, ја мислим да ће и нови позоришни закон... баш сам пре неки дан разговарао са неким одговорним друговима, и они тако мисле... Надо, срце, ти си више него добра домаћица! Ко би рекао да наша комичарка са оваквим успехом игра у животу улогу озбиљне домаћице и мајке!? Иване, слободно?

- ИВАН: Да, како да не.
- СИНИША: Нисам био на изложби, али сам чуо од неких другова да су ваше скулптуре биле мњеђу најбољим експонатима. Зашто не приредите самосталну изложбу?
- ИВАН: Навика. Скоро редовно сам излагао у групи.
- МАЈА: Кад би постојало самостално позориште...
- ЖАРКО: Ти би самостално излагала!
- МАЈА: *(Прилазећи канабеу)*
Мало места, господо!
- СИНИША: Са задовољством! Не! У средину, Мајо драга. Лепа жена је украс у човековом животу, лепа глумица је драгоценост за театар.
- НАДА: Тешко нама које нисм лепе!
- СИНИША: Ти са својим талентом, Надо...
- НАДА: Да ли талентом за кухињу или талентом за сцену?
- СИНИША: Ти имаш и једној друго.
- НАДА: Значи, код мене може и без лепоте?
- СИНИША: Бојана није лепотица, па ипак на сцени...
- ВЕСНА: А где је Бојана?
- Тренућак брзог загледања.*
- НАДА: Сигурно на истом месту где сте с њом разговарали о алатернацији, Весна.
- ВЕСНА: Да, збиља, остала је са Жарком.
- НАДА: Весна, прочитала сам у оним илустрацијама ваш интервију. Интересантно!
- ВЕСНА: Да?
- НАДА: Да. “Уметник мора своје амбиције самокритички да подреди својим могућностима”. Јесте ли то на себе мислили, или онако, уопште?
- ВЕСНА: Ја стварно тако мислим. Мислим, уопште...
- СИНИША: То би требало да буде мото сваког уметника!
- ВЕСНА: Али то је моја сопствена мисао, нисам никога цитирала... и, ја се тога придржавам!

СИНИША: Тја, сви ми желимо тога да се придржавамо. Можда нам не полази увек за руком, можда је природа нашег посла таква... Сувише смо изложени погледима јавности, па то понекад отупи сопствени критериј. Ви сте у бољем положају, Иване.

ИВАН: Мислите, нама није потребан мото?

СИНИША: Мислим, самосталнији сте. Имате сопствену инспирацију, идете за својим мотивима...

*Бојана је дошла нешто раније на сцену нејримећена.
Маја, акценцијована свейлом, нагла се Ивану, узима његову цигарету и наставља да је пуши. Тренутак интимног сјоразумевања.
Бојана у другом сноту свейла, гледа их. Зајим свейло на целу сцену.*

ВЕСНА: Напротив, драга Надо, па мени је мило да Бојана са мном алтернира. Зашто, зашто би то мени било неугодно? Ми смо две различите индивидуалности...

НАДА: А оно о амбицијама и могућностима? Оно се, зар не, не односи на Бојану?

МАЈА: Купила сам материјал за хаљину. Трула вишња. Шта мислите, Иване, добро ће пристајати белини мога тена?

СИНИША: Весна, драга, хоћете ли бити љубазни да кажете своме супругу како ћемо га замолити да прими делегацију нашег удружења. Ја сам, наиме, израдио један предлог који би могао послужити као основица за ...

МАЈА: Не, Иване, заиста ме интересује. Када ћете ме позвати? Бојана је себична! Па ви сте уметник, ваше дело не припада само вама, или само њој, оно припада свима нама...

ВЕСНА: *(Синиши)*
Ја ту улогу нисам добила зато што сам нечија жена, него зато што ми одговара... Уосталом, ја своје пробе не могу да дам никоме, ту нема сентименталности, а ако неко може и жели да ради сам – молим!

БОЈАНА: *(Сама у свейлу. Сви одлазе са сцене осим Ивана)*
Док верујеш, све је једноставно. Кад вам се вера само у једном тренутку поколеба, учини вам се да сте завитлани у некој тмини, у којој се тешко распознаје ко је ко... Кад изиђете из ње, треба очима мало времена да се привикну да гледају по староме...

Свейло на целој сцени.

ИВАН: Па како не можеш да схватиш, богаму? Не, не вреди говорити: ти се тврдоглаво ухватиш неког свог утиска и ту не помаже никаква логика! Добро, зашто ја не би желео да ти приђеш оном друштву, не разумем? Престани да ћутиш, молим те! Или – како желиш. Не чини ли ти се да овакво твоје држање више може да шкоди него да користи... у сваком случају не може ништа да изглади – уколико и постоји нешто што треба изгладити. Бојана, молим те, престани да ћутиш! Питам се шта је то уклето у нама, што нас непрестано гони да сами себи загорчавамо живот!

Бојана ћути. Свејло на њозорници се њосијено сужава, њако да је она акценђована. Седе на суђројним сђранама сцене.

ИВАН: Ако те интересује – могу да ти репродукујем читав разговор који се водио у томе друштву, па ћеш увидети колико си у заблуди. Нема тамо ни једне речи коју ти не би могла чути!

БОЈАНА: *(Сама за себе, не њокређуђи се)*
Поглед, поглед", један једини кратки поглед! Не могу то да објасним, зато ћутим, али сам сигурна да се не варам. Сакрио га је брзо, увукао натраг у себе... Није он крио од мене поглед, крио је себе... Поглед. И онај поглед са Мајом, дуги, неми поглед преко цигарете, који није спуштао.

ИВАН: Радило се најме о пројекту оног споменика о коме сам ти већ причао... Ти знаш да бих волео да га радим...

БОЈАНА: *(Као и њре)*
Зар му ја нисам била до сада најбољи сарадник? Зар нисам, долазећи мртва с проба или нођу с представа, знала сатима и сатима да седим уз њега у атељеу, ако је он то желео, да би ту и тамо чула понеку реч од њега? Али ми смо и ћутањем знали да разговарамо. Некада, некада му је било стало до мојих мишљења, до мојих утисака...

ИВАН: *(У једва њримејном иђиђу свејла)*
А ти знаш какав је човек Кариђ! Он никада није ни сањао да ће постати некакав културни арбитар, а сад, кад је и то постао, што је само код нас могуће – ми све можемо – неће ме изненадити ако ми тај исти Кариђ једнога дана каже да се оријентишем на...

- БОЈАНА: *(Истио као раније)*
Речи, речи! Речи које имају смисла, али речи које прикривају главни смисао... Није то оно што треба рећи, мој Иване! А да ли би и могао наћи у себи оне праве речи? Речи... Оне нас облажу маглама заблуда и снова, али само један једини, неми поглед јачи је од свих твојих речи, Иване...
- ИВАН: ... и довео је и те жене, иако зна да нећу говорити с њим о послу пред тим особама. Уосталом, ти знаш Карића! Понекад не могу да схватим како му се не гади да, свесно или несвесно, свеједно – игра улогу заводника...
- БОЈАНА: *(Истио)*
Каквог разлога имаш сада да лажеш и самога себе? Свесно или несвесно? То је оно што је сад важно, то... Знаш ти, исто тако добро као и ја, као и многи други, да се под улогом заводника крије прљавштина једног обичног макроа, да он тај посао обавља прилично уносно, да на њему гради каријеру... Али није то оно важно у овом тренутку... Зашто сад ово крије? Не – шта крије? Ко су те жене? Коју... коју од тих жена крије свим овим причама?
- ИВАН: *(Свејло се шири на целу њозорницу)*
Био сам љут због свега и тада си се појавила ти! Не знам зашто све примаш тако болесно преосетљиво, као да је све одмах управљено против тебе... Ово можда није моменат да ти кажем, али, веруј ми, то ти шкоди и на послу! Ето, баш данас ми прича Маја, баш пре него што си наишла, шта се све десило у театру. Мислим да си пренаглила, без обзира у каквој сам интерпретацији сазнао за догађај... Бојана, интересује ме шта је било? Уколико си расположена да о томе причамо...
- БОЈАНА: Интересује те?
- ИВАН: Питао бих и раније, али ти ниси дозволила својим држањем!
- БОЈАНА: Ја? Ја сам те данас као луда тражила после пробе! Телефонирала сам на десет места најмање! Онда сам сазнала од Жарка да си у клубу... Да сам у твојим очима осетила само мало топлине, заборавила бих оне гадости... Иване, није је било у твојем погледу за мене, туђа сам ти била, сметала ти, не знам зашто...
- ИВАН: Добро, шта се десило?

БОЈАНА: Шта?! Обећана улога, одузета улога, дата алтернација, нећеш да је примиш, мораш да је примиш, чија је премијера, колико ћеш имати проба, хоћеш ли уопште имати проба, на крају – ја некоме нешто отимам, није мени ништа отето, одузето, ја некоме нешто отимам! Интервенције, приче, у бифеу, по клубовима, плете се гадост за гадошћу, све мучно до повраћања, а ти седиш са тим истим светом у кафани, и кад ја наилазим – ћутња! Теби је било непријатно што сам наишла. Да! И сад? Један загрљај, неколико речи уверавања да ја све криво протумачим јер сам преостељива?

ИВАН: Бојана, ти мени сметала? Погледај ме, дај ми очи...

БОЈАНА: *(Сама у свейлу)*
Ох, како заболи откривање дуго прикриване лажи!

ЛЕКАР: Зашто тада нисте дошли до мене, да поразговарамо?

БОЈАНА: Да ли се ви брзо мирите кад губите? Ја не, Да сам изгубила драгоцен накит, ако је био леп, зажалила бих што сам изгубила нешто лепо. И готово. Једном сам имала пса. Са дивном риђом длаком, великом белом пегом на челу и тужним, тако тужним благим очима. Украли су ми га. Има неколико година отада! И данас, кад сам у некој депресији, деси се да га сањам, као да ми у сну долази да подели са мном моју тугу, коју је, док је био код мене, оним необјашњивим инстинктом верности знао ситним, неприметним дрхтањем да прими на себе. Човеку је потребна верност. Сигурност у нечију верност. И ја сам брзо збрисала сумње у Ивана у себи. Морала сам, изгледа. Требало је одржати се! Онда, ближила се премијера... пре тога, схватили сте: одузета ми је рола док сам била у болници, дата Весни, онда мени дата алтернација, с тим да играм премијеру, па после гужва око тога: ја Весни одузимам премијеру, нико ми није крив што сам била у болници, пробала сам сваки трећи дан... и тако даље... и, најзад, ја сам играла репризу. Играла! То је требало преживети!
(Одлази иза кулиса)

На другом крају светло се концентрише на Жарку и Нади.

НАДА: *(Споји уз Жарку, као да њосмајира нешто што се збива иза кулиса)*
Шта јој је данас?

ЖАРКО: Да издржи, само да издржи!

- НАДА: Не могу да верујем у све ово! Ми о Бојани да говоримо овако! “Само да издржи”! Шта јој је, шта јој је?!
- ЖАРКО: У сцени са мном није била ни близу онаква као на пробама. Играо сам с њом безброј рола – увек је она била та која је водила сцену... Вечерас сам на моменте осетио као да се потпуно губи. Не схватам, ништа не схватам.
- НАДА: Ипак није смела да иде на репертоару са тако мало проба! Па шта је имала? Укључујући генералну – можда свега пет, шест!
- ЖАРКО: И као за пакост – ова немогућа публика данас! Слушај, опет неки жамор... чекај – смех! Смех, Надо! Па шта је ово?
- НАДА: Хајде, смири се, још мало па ћеш и ти на сцену. Хоћеш потпуно да се упропасти представа?
- ЖАРКО: Погледај Бојану: па ја јој се дивим како издржава да води сцену код овакве публике!
(*Пали циџарету*)
- НАДА: Гаси, шта ти је? Ено и ватрогасац ти даје знак!
- ЖАРКО: Нек иде до ђавола! Морам да пушим.
- НАДА: Иди у салон, имаш још времена...
- ЖАРКО: А Бојана? Ух, Надо, ја сам доживљавао и успехе и неуспехе – никад ми није било као сада... Бојана! Бојана овако да прође!
- НАДА: Хајде, богати, говориш као да је пропала у овој улози.
- ЖАРКО: Не, неће она пропасти: критика ће вероватно истаћи њено интелегентно прилажење роли, вибрантност њених кретњи, она, само њој својствена гласовна модулирања... Али, данас она није понела публику! Данас није било ни једног пљеска на отвореној сцени! Данас људи нису заборављали на све око себе...
- НАДА: Много је волиш?
- Жарко је погледа нагло, одлази.*
- МАЈА: (*Долазећи иза сцене*)
Ух, прошло је! Надо, не знам шта је са Бојаном: дала ми је два погрешна шлагворта! Једва сам се снашла...
- НАДА: Верујем.

- МАЈА: У поверењу: ово је за њу добра лекција, веруј ми! Нај-страшније је код уметника кад уобрази да све може. Баш сам о томе разговарала недавно са Иваном. И он је истог мишљења.
- НАДА: У начелу или у односу на Бојану?
- МАЈА: Па разговарали смо онако, уопште... Слушај, крај... Жарко је добар, зар не? И твоја сцена је била одлична! Видиш, ја мислим да ни Бојани ни Весни не одговара ова рола: то је уствари лик за тебе, не налазиш?
- НАДА: Не.
- МАЈА: Жарко се свесрдно труди да јој помогне, гледај! Ох, ох, ох, не ваља, ништа ми се не свиђа како је ово направила...
- НАДА: Мајо, тише, сметамо и суфлеру и њима тамо...
- МАЈА: Ох, ако је само то што Бојани смета, онда... радо ћу се уклонити... Уосталом, није потребно: крај! Па није лош аплауз? Идемо на сцену!

Одлазе.

- МАЈКА: *(Долази с Иваном)*
Шта мислиш, је ли било добро?

Иван слеже раменима.

- МАЈКА: Ма, добро је било! Видиш, публика аплаудира.
- НАДА: Ох, добро вече, госпођо!
- МАЈКА: Честитам, Надо, баш сте ми се допали, да знате.
- ИВАН: Дођи да те пољубим, Надо, добро је било.
- МАЈКА: “Дођи”! Иди ти њој, срам те било.
- НАДА: Навикла сам ја, госпођо, и на горе ствари! Мој муж ће чекати да стигне кући, па ће да вечера, па тек тамо негде, негде, можда ће проговорити нешто и о мојој улози... Више онако као да му је криво што је било добро, него што се радује.
- МАЈКА: Ах, немојте тако! Радује се он...
- НАДА: Он се највише радује добром ручку, затим кревету после ручка... али, шта ћете, опет га волим!
- ЖАРКО: О, добро вече! Иване, Бојана је отишла у гардеробу, иди до ње.

- ИВАН: Не, сачекаћу је напољу. Или, још бољр, ако неко од вас долази у клуб, допратите је, молим вас. Довиђења, заузећу сто. Мама, хоћете ли са мном, или ћете сачекати Бојану?
- МАЈКА: Само ти иди – ја ћу до Бојане, па кући. Не знам како то да моје цвеће није стигло? Довиђења, децо!
(Одлази за Иваном)
- НАДА: Како то, збиља, да Бојана није добила свеће? Само је још и то требало.
- ЖАРКО: Забранила је да јој га изнесу на сцену. Хоћеш ли је и ти сачекати да одемо до клуба?
- НАДА: Ја бих, али знаш ти оног мог лудака: ако не дођем одмах после представе, имам онда код куће представу целу ноћ... Не знам шта ћу с њим, Жарко: он је најдивнији, најнежнији човек у периодима кад га не хватају наступи љубоморе. Онда... ух, измучи ме до лудила! Њему није потребан чак ни повод! Како он изрежира ствари, са каквом маштом! Не знам што га волим!
- ЖАРКО: Неко је записао, не сећам се више ко: што се уопште воли и зашто је љубав јача од нас, наше савести, наше воље? Желимо је и лудачки се радујемо њеном рађању, носимо је у себи кријући је да је не би туђе очи укаљале... Зашто смо јој захвални и онда кад у бесаним ноћима грцамо због ње?
- НАДА: Колико то траје?
- ЖАРКО: Откако сам јој први пут постао партнер. Веруј, онда сам осетио да се у мени пробудио глумац – прави глумац! Дотле сам играо онако, нешто ме је мање или више носило у тексту, или ме је редитељ јаче понеки пут загрејао за ролу... Али тада, тада сам са Бојаном осетио да је истински живот прострујао из мене сценом, осетио сам да је то прихватила и публика... Први пут тада сазнао сам да ту, непосредно, нешто стварам, нешто што ће отићи у следећем тренутку, али и што на неки начин остаје као део сваког гледаоца. Био сам јој дубоко захвалан што је то струјање пренела на мене, што сам га кроз њу осетио... За премијеру, нисам тада имао пара, купио сам јој две руже – једу жуту и једну црвену. Не, нисам мислио на баналне симболе тих боја! Али је то, случајем, постало симбол моје љубави.
- НАДА: Па то је изгледа озбиљно. Како си успео да сакријеш од Бојане?...
- ЖАРКО: Бојана воли Ивана. Не знам како сада да је сачекам...

НАДА: Иди, ја ћу је сачекати, тако је најбоље.

ЖАРКО: А твој муж?

НАДА: Биће гужве, па ће проћи, као и обично. Иди!

ЖАРКО: Хвала ти!
(Пољуби је)

МАЈА: (Наилази)
Ох, пардон!

Жарко је погледа, без речи одлази.

МАЈА: Богами, мени није тако честитао...

НАДА: Вероватно није имао разлога, уважена колегинице.
(Одлази)

МАЈА: (Бесно љледа за њом; кад и сама хоће да крене, наилази Весна)
О драга Весна, нисам знала да сте били на представи... Како вам изгледа?

ВЕСНА: Маја, изненадили сте ме! Уверена сам да се пред вама, тек сада овом улогом, отвара каријера! Дакле, сад могу да вам кажем: ја сам, знате, утицала на редитеља да вам повери ову улогу...

МАЈА: Весна драга, нисам то знала, али ни у једном тренутку нисам сумњала да у вама имам искреног колегу а не само савесног партнера.

ВЕСНА: Па баш зато: ни мени није било свеједно ко ће ми бити партнер!

МАЈА: Збиља: данас са Бојаном ја нисам имала контакта – молим, то није оговарање, ја сам то говорила на безброј места и раније. Она је заиста требало да остане на лечењу! Па откуд је за њу оваква рола, са њеним нервима, молим вас!

ВЕСНА: Ја о томе не желим да говорим. Једном сам тако нешто рекла, и била сам погрешно схваћена!

МАЈА: Истину да кажем, уметница као што сте ви, далеко бисте боље пролазили да се не обазирете на мишљење колега, света...

- ВЕСНА: Моја је несрећа што ми је муж неко и нешто! Кад играм лако је мени, могу сама да бирам роле! Кад не играм – опет ми је лако, могу и да не радим а да примам плату! А кад добијем улогу, онда ми је директно отимају!
- МАЈА: Ђугите, није се баш много прославила... Ево је, долази. Довиђења, Весна! Да, збиља, спремила сам за вас један красан дуборез, па никако да стигнем да вам га донесем.
- ВЕСНА: Нећу да чујем! Па ви ћете све што имате поделити пријатељима!
- МАЈА: То ми чини задовољство. Сем тога, ово ће се ванредно уклопити у ваш намештај, а мени заиста штрчи! Пољубите Јасминицу. Рођена је у оној хаљиници што сте јој исплели! Извините, нећу да се сретнем са Бојаном, довиђења!
(Одлази)
- ВЕСНА: (Прилазећи Бојани)
Бојана драга, само вас чекам! Трчим кући, Јасмина ми није нешто најбоље... Честитам, од срца, заиста! Било је места која су ме збиља потресла.
- БОЈАНА: Хвала.
- ВЕСНА: Немојте бити сувише скромни! Скромност је лепа особина код уметника, и ви је поседујете, само сад није сасвим на месту. Надо, били сте дивни. На прошлој представи, можда зато што сам вам била партнер, и нисам могла да пратим вашу игру, па... Али не, не – били сте бољи данас! То је била читава провала једног набујалог темперамента, то су били крици једне неуслишене женске...
- НАДА: ... како нам је у излагању концепције ликова рекао наш редитељ још пре два месеца.
- ВЕСНА: Бојана, молим вас, дођите на моју следећу представу. Сад, кад смо изградили ликове – мислим кад не постоји опасност да личимо једна на другу – биће ми драгоцене ваша запажања! Обећајте ми, молим вас!
- БОЈАНА: Весна, понесите ово па прочитајте. Занимљиво је!
(Пружа јој једно писмо)

Весна оћвара писмо.

- БОЈАНА: Немојте сад! Можете и код куће! Пошто је сасвим незванично, неће бити рђаво да тако, незванично, размислите о њему.
- ВЕСНА: Не схватам, али – у реду! Врло радо! Довиђења. Што не дођете мало до мене? Биће ми драго, заиста! И ви, Надо, дођите кад год зажелите. Пријатно...
(Одлази)
- НАДА: Шта је то?
- БОЈАНА: Анонимно писмо. Мени. Добила сам га у последњој паузи. Неко ми саопштава да је онај жагор у публици, смех и тако даље – да је све то било организовано.
- НАДА: Шта кажеш?
- БОЈАНА: И тај се неко извињава, гризе га савест, каже, јер је током представе увидео да ја ипак нисам тако рђава... Врхунац: требало ме је толико избацити из роле, да звиждање дође као нормална консеквевца!
- НАДА: Па то је скандал! Зашто си јој дала писмо у руке? Па то је аргумент...
- БОЈАНА: Никакав то није аргумент! Потписа нема... Могла сам га и сама написати, да оправдам неуспех! Јамогу да претпостављам, да сумњам, али да предузимам, не могу ништа. Осећаш ли како се невидљиве линије мотају око мене? Ја, ја их тако интензивно осећам! Меке су засад, али као и сви конци кад почну да се сплићу, колико год да су танки – засеку се у месо, оставе кржаве трагове... Ја већ наслућујем те кржаве трагове. Нико их неће видети, нико, сем мене, неће их осетити, нико неће моћи да их излечи, јер је све невидљиво, све неухватљиво, све је наизглед невино... И ти...Ево, већ сада читам у твојим очима мисао: претерујем. То мислиш, је ли? Не треба да ми кажеш, осећам, као животиња осећам, шта мислиш.
(Полако се светило сужава само на Бојану)
Нека никад не доживиш осећај да се нешто стеже око тебе... И знаш и не знаш шта... Али мирис крви не осети први онај који гони... Жртва, жртва осети прва мирис крви, сопствене крви, непроливане а већ изливене... Зашто су уједи људи наболнији?...

МРАК

ДРУГИ ДЕО

Айлаузи, жаџор неџде иза сцене. На сцену њосџеџено наилазе Нада, Весна и осџали џравеџи џосебне џруџе.

- ВЕСНА: (Бришуџи сузе)
На мене увек потресно делују овакве прославе... без обзира јесам ли са неким нашим ветеранима имала и непосредног додира, у раду мислим. Увек се осеџам као шипарица, збуњена, потресена. Видим и са вама је слично, Надо.
- НАДА: А шта ја знам, има нечега тужног у опраштању са сценом. Можда већ сада гледамо себе у истој улози!
- ВЕСНА: О, не, не, не бих рекла да је само то! Атмосфера делује потресно: сви ти поклони, па говори, цвеће... А овога пута, тешко ми је и због самога чика Неше! Толике године... диван глумац... Само, радиће хонорарно, то му се и више исплати... Што Бојана данас дивно изгледа! Код кога шије?
(*Некоме иза сцене*)
Молим? Мене за игру?
(*Нади*)
Надо, још нисмо остарили...
(*Одлази*)

Бојана и Жарко џрилазе Нади.

- ЖАРКО: Данас је на представи, можда први пут за толико година живота на сцени, пролио сузе које је хтео да сакрије... кад га је приликом изласка на сцену, публика поздравила аплаузом...
- БОЈАНА: Сеџам се да ми је пре три године, сличном једном приликом, рекао да глумац сме да плаче нас судбином свих људи, само не над својом.
- НАДА: Има тренутака кад сцена постане живот.
- БОЈАНА: Или, живот – сцена. Летос сам присуствовала једној оперској представи под ведрим небом. Акустика је била лоша и сваки пианисимо је пропадао. Већ сам мислила, како овакво извођење нема никаквог смисла, кад ми је поглед случајно склизнуо налево: неколико столица даље седео је на наслону седишта дечак од својих шест-седам година. Стара кошуља и зарпљене панталоне. Један од оних који је прескакао ограду... Лактовима се одупро на колена, браду поднимио

песницама. Очи, крупне, блистају, као да су у себе упиле сав блесак рефлектора на сцени и сјај звезданог свода изнад нас... Завршио се чин, светла су се упалила у публици, а он је још пиљио у сцену, утонулу у мрак... А онда један, само један дубоки уздах, у који је слио цело своје мало, згрчено тело... Тај уздах није могао нико чути, а за мене – он је преплавио жагор људи и простор, и време... Ако икад, и ко зна где, могу нешто слично да изазовем, сама помисао на то – живот је!

ЛЕКАР: Лепо речено. Добро вече.

БОЈАНА: Докторе? Ви?

ЛЕКАР: Чика Неша је мој стари познаник.

БОЈАНА: Нећете ваљда да кажете да је и он био ваш пацијент.

ЛЕКАР: Не, у неку руку – ја његов! Становали смо у једној од периферијских дугачких приземница са великим двориштем. Било је пуно деце. Код чика Неше се увек могло наћи уточиште испред маминих варјача или очевих шипа. Једном смо правили приредбу. Чика Неша је био покровитељ...

БОЈАНА: И ви сте “глумили”?

ЛЕКАР: Не, ја сам цепао “улазнице” и скупљао паре, а чика Неша је био гост на тој нашој представи: изводио је мађионичарске трикове! А сад, ево, опроштајни јубилеј, а ми више нисмо дечаци, разишли смо се на разне стране...

ЖАРКО: Мени ове прославе ужасно сметају: човека пензионишу, уклањају га с посла, ме с посла – из живота га уклањају и још то славе!

НАДА: Ја нећу славити јубилеј, никакав, то је сигурно!

ЛЕКАР: Ни брачни.

НАДА: Докторе, нисте исповедник!

БОЈАНА: Али људи иду код њега у жељи за исповедањем.

ЛЕКАР: Што није случај са вама.

БОЈАНА: Свако има своју исповедаоницу.

ЖАРКО: Докторе, да вам донесем пиће?

ЛЕКАР: Можда, да пођемо тамо?

Сви одлазе, осим Бојане. Неџде иза ње као да ѝромиче филм ѝоком следеће сцене.

- ВЕСНА: *(Парџнеру с којим иџра)*
Оно Бојанин лекар? О, па онда бих и ја радо била болесна...
- МАЈА: *(Ивану са којим ѝромиче у иџри)*
Немој се одмицати од мене! Бојана је сада заузета, не гледа те, срце моје, буди спокојан!
- ИВАН: Смири се.
- МАЈА: Па не прелећем ја тако нервозно прстима по својим леђима? печем те, драги мој, а?... Овај прамен косе ти увек пада на чело...
- БОЈАНА: *(Наџло, џласно)*
Иване!
- ИВАН: *(Расџаје се од Маје. Сви се ѝојављују)*
Изволи.
- БОЈАНА: Хоћу да играм. С тобом. Надо, неку живу игру.
- ИВАН: Ни пијан!
- БОЈАНА: О, да! Није тешко. Хајде, покушај...
- ИВАН: Шта ти је?
- БОЈАНА: Игра ми се! Немој да се извлачиш. Ти лепо играш – а ја волим игру. Сећаш се, некад си говорио да кроз игру говорим целим својим бићем, да...
- ИВАН: Докторе, можда бисте ви покушали?
- БОЈАНА: *(Сама у свейлу. Сви несџају. Лекар седа на своје месџо у џледалишџу)*
Да ли вам се дешавало да држите у руци неку ствар која делује компактно, чврсто, а случајан јачи стисак руке и она се распада... Видите, то је оно страшно, чини ми се да је све ово око мене начИњено од неког лако ломљивог материјала: и љубав и пријатељства и... Морамо бити јако пажљиви, никад не знаш кад ћеш створити прву пукотину...

Свејло на сцени. Елементи декора Бојаниног сџана. Иван на сцени.

- БОЈАНА: Не мораш да ћутиш. Или, можда – света ради?
- ИВАН: Неко од нас мора да мисли мало и на свет. То је банално, ми уметници треба да смо изнад света, изнад баналних мисли тога света, али, шта ћеш, живимо с њим...
- БОЈАНА: Не разумем те. Изгледа ми све бесмислено!
- ИВАН: И ја сам то мислио оне вечери кад сам те гледао како играш!
- БОЈАНА: Да!?
- ИВАН: Бојана, ако допустиш, идем нешто да радим.
- БОЈАНА: Иване, не питам те ни где си провео последњих неколико ноћи, ни зашто долазиш у кућу као да си залутао... Ја не могу овако! Имам довољно трзавица ван куће, па зар да...
- ИВАН: За те трзавице си сама крива! Ти си тврдоглава. То ће ти се кад тад обити о главу!
- БОЈАНА: Иване, не препознајем те више? Шта је то?
- ИВАН: Са мном – ништа. Савршено ништа.
- БОЈАНА: Онда – са мном?
- ИВАН: То ти боље знаш.
- БОЈАНА: Па с ким си ти то живео, Иване, толико времена? И с ким сам ја живела?
- ИВАН: Ако мислиш да је дошло време да се тек сада упознајемо...
- БОЈАНА: А шта, Иване, ако се ми збиља нисмо до сада познавали?
- ИВАН: Да, то је твоја стара тактика: ти си неприступачна, велика у својој увређености. Доста ми је, сит сам свега тога...
(Одлази)
- БОЈАНА: Некад сам ја почињала у себи мисао, ти си је гласно настављао. Сада, ми не само да говоримо различитим језицима – мисли наше никако да се нађу, сретну негде...

Сцена по позицији слична сцени у првом делу.

МАЈКА: И шта сада?

Бојана слезне раменима.

- МАЈКА: Кад си била девојчица, јурила си пољанама, тукла се са дечацима, долазила разбијене гаве кући... Мислила сам никад нећеш бити права жена...
- БОЈАНА: И ти си ме тукла.
- МАЈКА: Па да, кад ти нађеш да спремаш приредбу на крову четвртог спрата! Све мајке гледају на кров и чекају кад ће се које дете стрмоглавити одозго, а не смеју ни да писну. А ја знам, сигурна сам, чија је то замисао, а ћутим, ћутим...
- БОЈАНА: Силазимо ми степеништем, а само видиш како из сваког стана по једна рука шчепа понеко дете, залупе се врата за њим и врисак! Тада си о мене разбила ону велику варјачу што си мешала пекмез...
- МАЈКА: Да, онда, ипак, ниси заплакала. А сад те гледам, скупила си се ту, не личиш више на себе!
- БОЈАНА: Пuteви се стапају, састају и – растају. Тако и људи, мама.
- МАЈКА: Чекај... ваљда не мислиш?...
- БОЈАНА: Мислим.
- МАЈКА: Глупост! Немој имати никаквих илузија: И ово ваше време је исто као и оно у коме сам ја била неко и нешто – на жену се гледа подједнако. А на разведену – поготову! И никад није мушкарац крив. То да знаш! Њему и разведеном и ожењеном, једнако је отворен пут кудгод замисли. А теби?
- БОЈАНА: Жао ми је, мама: опет смо на различитим колосецима.
- МАЈКА: Боље би било да ти функционише скретница! Шта ти хоћеш? Да измениш оно што се не да изменити? Мушкарци су такви, драга моја ћерко! Чим виде да им се жена потпуно предаје, осиони су, груби. Њима је дозвољено да се љуте, да захтевају, да буду центар око кога се све у кући врти... Тако је то! Треба са Иваном другачије, некако не умеш ти са њим ... Развод?!

Светло на Бојани, Мајка оде.

- БОЈАНА: *(За њренуџак сама на сцени, љовори лекару)*
Развод? Колико речи о којима и не размишљаш а свакодневно их употребљаваш! Развод. То, као да се воде, или неко некога води, или узајамно се воде, где, како? И онда се – разведу. Неко их разведе, или се сами – разведу. Добро би било никад не откривати глупост речи по себи, јер мораш да видиш глупост која стоји за некима од њих... Или би, можда,

добро било застати над сваком од њих, и над речима и над глупостима, које се крију иза речи, и ослободити се... и празних речи и глупости... А сада – сви су имали понешто да кажу.

Свејло на сцени, али иако иодешено да је Бојана акценцијована.

НАДА: Ја сам и раније говорила – рашчистити! Ох, господин дозвољава себи да скита ко зна где и ко зна с којом, а ти, Пенелопо, седи код куће и очајавај! Код мене је друго. Мој муж је љубоморан, али бар знам да је стално уз мене.

ИВАН: Не би се ни она одлучила тако лако за развод, да јој је стварно стало до мене...

МАЈА: Уосталом, то је и набоље решење! Јер, ја не знам колико бих дуго овако издржала... Преселио се код мене, па да...

ВЕСНА: Још један доказ неврладања нервима. То су нерви, само болесни нерви. Па, најзад, Иван је уметник, ту је требало имати много више разумевања...

СИНИША: То ми личи на сензационалистичку рекламу: два истакнута уметника су у питању. Ми не можемо бити господари свога личног живота, треба мислити на свој реноме код публике...

ЖАРКО: Бојана, мила, не плачи, нико не заслужује твоје сузе! Бојана, љубави, мила моја... Немој бежати! Ништа се неће променити!

Осим Жарка и Бојане сви одлазе.

БОЈАНА: Већ се променило.

ЖАРКО: Јеном би то морала сазнати!

БОЈАНА: Жарко... како...

ЖАРКО: Заборави, ако желиш!

БОЈАНА: Има срећних периода у човековом животу кад би све хтео некако да зауставиш у лепоти датог тренутка, да остане незибрисиво, да све то једнако живо осетиш у себи лутајући по прошлости... а онда наиђу дани које би желео да заборавиш...

ЖАРКО: Кад будеш хтела, сети се. И – сети се, кад будеш хтела.

БОЈАНА: Шта ја могу да ти пружим?

ЖАРКО: Оно што осећаш.

- БОЈАНА: Не, Жарко! Себично би то било од мене. И ружно. Осећам се као руина сада... и, немој се љутити, сувише је све живо у мени...
- ЖАРКО: Ја сам знао да будем по страни и онда кад си била срећна. Нисам хтео да користим ову ситуацију сада... Бојана, шта ти је?
- БОЈАНА: Молим? Ништа. Ћутим.
- ЖАРКО: Кад бих знао шта је иза твог ћутања.
- БОЈАНА: Шта? Ништа. Ништа.
- ЖАРКО: Смести мене у то ништа.
- БОЈАНА: Изгубићеш се у њему.
- ЖАРКО: Или га испунити, па ће престати да буде ништа.
- БОЈАНА: Пусто је.
- ЖАРКО: Разбићу пустињу у теби...
- БОЈАНА: Надања!
- ЖАРКО: Постаће стварност!
- БОЈАНА: Без жеља.
- ЖАРКО: Ти ствараш пустињу, кријеш се њој. Зашто?
- БОЈАНА: Можда да осетим њен бескрајни мир.
- ЖАРКО: Без живота.
- БОЈАНА: Да чујем тишину. Да се стопим с њом и нестанем у њеној бескрајности...
- ЖАРКО: Онда ћу ја бити пустињски ветар... збрисаћу све ожиљке... понети те тамо где нећеш стрепети од краја...
- БОЈАНА: *(Сама у сноју свећла)*
И човек поверује да може осетити нешто ново и не мислити на његов крај...
- ЖАРКО: *(У новој ситуацији)*
Где си толико?
(Пољуби Бојану)
Проба је почела, закаснио сам, чекајући те... Лепо изгледаш.
- БОЈАНА: Хвала. Извини, тролејбуси... Донела сам ти улогу, затурио си је иза кревета...

- ЖАРКО: А гледао сам и тамо. Часна реч!
- БОЈАНА: Жури, тражиће те.
- ЖАРКО: Довиђења. Где ћеш сада?
- БОЈАНА: Вратићу се кући, спремићу нешто за ручак, мама данас штрајкује.
- ЖАРКО: Врати се око један, бићу готов дотле, мислим... Лепа си. Љубим те, здраво...
(Оде)
- БОЈАНА: (Сама у свейлу)
То је тако ишло неко време: ја нисам имала пробе, Жарко је пробао, мајка се љутила због везе са Жарком... не, више због тога што нисам хтела да легализујем ту везу... Скандал и слично! Да, тако је то било... Углавном стварао се нов распоред живота, ја сам се уклапала у њега, покушавала да свим бићем примам само оно што је било лепо и покушавала што мање да мислим.
- ЖАРКО: (Долази на сцену са Весном)
Изволите, Весна. Бојана, дошао сам са Весном. Треба да пробамо неке сцене, ради се о нијансирању које, изгледа, редитељу није баш много важно...
- ВЕСНА: Бојана, не сметамо, надам се?
- БОЈАНА: Никако. Изволите. Таман сте добро дошли на кафу, не волим сама да пијем...
- ВЕСНА: Ја не могу, хвала... на име, у ово доба.
- ЖАРКО: Бојана, извини, знаш, Весни се жури, па...
- ВЕСНА: Због мале, знате...
- БОЈАНА: Да, у реду. Нећу сметати...
- ЖАРКО: Бојана, ти се не љутиш?
- БОЈАНА: Не. Весни се жури... због мале... разумем...
- ВЕСНА: Жарко, много пушите! Ваше гласнице вам неће бити захвалне. Него, Бојана, данас је Жарку изванредно ишла сцена са Мајом... Ох, пардон!

- ЖАРКО: Можда. Само ја се с њом тешко налазим. Увек имам утисак да мисли само на то како ће се она, Маја, приватно допасти публици, како ће изгледати на сцени! Одбија ме то.
- ВЕСНА: Чудно је, заиста, како многе глумице не могу да се отргну од себе као женке, на сцени, мислим. Шта мислите ви, Бојана!
- БОЈАНА: Слушам. Интересантно.
- ВЕСНА: За себе не желим ништа да кажем, мислим као за глумицу, али што се овога другог тиче – могу да тврдим да сам тога потпуно лишена. Можда зато што себе исувише осећам мајком.
- ЖАРКО: Весна, извините, да не закасните... због мале ваше...
- ВЕСНА: Да, збиља. Хвала. Чудно, ето, заједно смо у позоришту скоро сваког дана, а овај случајан сусрет учинио је да се више зближимо, него... Треба да ми дођете, Бојана, са Жарком, наравно... лични контакти зближе некако људе...
(Оде са Жарком)
- БОЈАНА: (Окреће телефон)
Надо?... Како си?... Да, сама сам. Жарко? Има нека посла... Доћи ћу, можда... Не знам... Немој ме чекати... можда ћу свратити негде у биоскоп... Не знам, видећу успут, ако добијем негде карту...
- ЖАРКО: (Сам у сноју свейла)
Хало, Надо? Жарко на телефону. Је ли Бојана код тебе?... Кад ти се јављала?... Па где је онда?... Два сата је, више нема никаквих биоскопских представа...
- БОЈАНА: (У сноју свейла)
Била сам у чекаоници железничке станице. Зашто? То је једино место где жена може несметано да седи и ноћу. Чекаш воз за непознати правац. Метални глас из звучника објављује одласке и доласке возова. Возови касне. Људи седе и чекају. Бесконачна досада. Једна девојка у углу, једна напетa струна ишчекивања. Тамо жена са троје деце, спавају једно преко другогa, тупи поглед умора: господе, да јој је бар једном у животу да путује господски, фини кофери, кожни, спаваћа кола, кондуктер да се поклони, топла вода, кажу има топле воде и све, пуни комфор. За тренутак дах хајке је прострујао чекаоницом: милиција! Људи се пробудили из дремежа умора и мисли, неко је нешто украо, нестао, ко, не зна се, милиција је прошла, отишла... Људи су се упознали захваљујући тој сензацији, колико је сати, а ви путујете тамо, видите, колико

касни мој воз, не хвала не пушим, узмите бонбону, прекинути човек мало време, у Вијетнаму а не, ја не пратим политику, доста ми је ратова, а цене, цене, мој друже, слушајте једино решење је да војска за првенствене утакмице пушта фудбалере да одиграју, ето како они разни певачи певају, него не води нико рачуна о угледу нације... Једна мала фотографија је већ по ко зна који пут извађена из џепа и скривена у девојачкој шаши прима нема шапутања зацакљених очију, прелази пут до касарне у лету, бескрајно дуго чекање код вратара, а све униформе исте из далека, и неколико пута се превариш, није он, и сви некако у тим цокулама промене ход, па не можеш да препознаш, прошли пут је био смршао, зашто их терају на толике маршеве, шта ће ти ратови, да људи имају после шта да причају својој деци, ваљда, шта ли?... Згрчене шаке у крилу: не, неће он мене више вући за нос, не, ја сам луда, мисли, ради, човек ради, он је уморан, његова мајка је болесна, па да, дете његове сестре ја да школујем, а кад сам ја хтела дете, онда, не треба нам, дас проживимо, баш сам проживела, после живот је скуп, а сад није скуп за његову фамилију, прекрајам старе хаљине, годинама и те твоје конференције, све неки послови и тако то, бар да изветри ракију из уста, а све службено, службено ме и љуби, само једе и хрче несљубено, а она девојчур са другог спрата све упија кад прође поред њега, хладно је у чекаоници... да се дуго чека... Жарко, спаваш?

ЖАРКО: Не, слушам те.

БОЈАНА: Завидим мушкарцима што свугде могу да зађу. Кад гледам људе, ја као да пишем. Да постоји неки начин бележења мисли а да човек није ни свестан тога, мислим да бих била добар писац. Али, кад метнем пред себе хартију изгубим речи, онда, у тражењу правих речи, изгубим доживљај и тако... А кад радим неки лик, чудно, однекуд избије прави, ко зна где и када, упијен гест, тон, осмех, кораци... Збиља, Жарко, данас на проби ниси имао праву реакцију у оној сцени са Синошом, чекај да се сетим тачно места...

ЖАРКО: Зар си била у гледалишту? Зашто се ниси јавила?

БОЈАНА: Завукла сам се на галерију, почели сте, нисам хтела да сметам...

- ЖАРКО: Знам да је за тебе тешко, то што не играш неколико месеци, али не волим што се кријеш. Напротив, ја бих им се стално потурао под нос. И ово ноћас – крила си се од своје мисли!
- БОЈАНА: Не. Морам нешто да радим. Између проба ја волим и да спремам кућу, да шијем, чак и да кувам, иако то најмање, али само то да радим – не, то ми не испуњава време, заправо, то мене не испуњава ничим... Тамо у чекаоници испунила сам себе судбинама људи које сам на неки начин стварала, играла, пренела се у те људе, била сама себи и глумац и публика и писац... и било ми је лепо. Зашто си у кошуљи? Хладно је, да ти донесем...
- ЖАРКО: Уствари, ти се љутиш, што сам данас радио са Весном тамо, у другој соби... Не мислим да си љубоморна, којешта! Осетио сам да је испало нетактично, али нисам могао другачије. То је неталентована гуска, и да она нешто схвати, ту заиста треба времена, а морам ишлифовати, најзад то је кључна сцена у комади...
- БОЈАНА: Знам. И добро је што хоћеш да радиш са њом. Молим те једино да то не буде овде. Не у мојој кући. Опрости, то је и твоја кућа сада, али колико твоја толико и моја, па да би и теби и мени било лепо – неке особе не желим овде да видим.
- ЖАРКО: Извини.
- БОЈАНА: Хоћеш да скувам чај?
- ЖАРКО: Не, хвала ти, нећу спавати, а касно је, сутра имам пробу... данас управо, ево четири сата већ... Хтела си нешто да ми кажеш, за сцену са Синишом?
- БОЈАНА: Када палиш цигарету у тој сцени?
- ЖАРКО: Није фиксирано место, у току оне свађе.
- БОЈАНА: А ту свађу, уствари обрачун не само с њим и оним што он у комаду носи, него са собом самим – водиш ти, односно лик кога играш. Е, видиш, паљење цигарете, ма на ком месту тога текста, изазива утисак да иза свега постоји лаж. Изгледа као да хоћеш да се смириш. А током читаве сцене ти си прасак варница! Никад се ниси више отворио но тада... Разумеш?
- ЖАРКО: Не знам, можда, размислићу... Мени лично то је врло природно. Нико ми то није рекао до сада. Напротив! Кажу да је та сцена врло убедљива.

БОЈАНА: Кажу?... Па ако кажу тако, можда је тако... Уосталом, они те више гледају, вероватно је мој утисак погрешан... Лаку ноћ. Лези, имаш пробу...

(Бојана остаје сама у свейлу)

Понекад се не зна кад више сметате људима: кад сте присутни или одсутни. Најбоље пролазите дотле до сте неоткривени. То је, изгледа највеће мајсторство: не показати прерано своје вредности. Или, показати их онда кад више не могу да те угуше. Људи воле откривања... открију, тако, распродају у тамо некој радњи, и задовољни су, или открију неког глумца, који је такав био и пре тога “открића” – и при томе осете изванредно задовољство самим собом... дотле док то “откриће” не штети њима...

Свейло на сцени.

НАДА: Играла ја сам овакве улоге још у драмској школи. Шта вам је сад одједном?

ВЕСНА: Али, Надо, сигурно не са оваквом зрелошћу... уметничком, мислим!

НАДА: Ма, бојим се ја да ову “зрелост” скупо не платим. Као комичарка никоме не сметам, а драмских глумица има... Жарко, молим те не дремај!

ЖАРКО: Извињавам се.

ВЕСНА: Није вам добро, Жарко?

ЖАРКО: Не, напротив, само сам лоше спавао ноћас.

МАЈА: Лоше или... мало?

НАДА: Радозналост или... пакост?

МАЈА: Размишљам: и у животу постоје фахови, као и у позоришту.

ВЕСНА: Ја сам против фахова, то је укалупљавање глумаца, глумцу треба пустити да се размахне, да... да...

МАЈА: Ипак, ипак, Весна драга... Нисте ме разумели. Ето тако, прогласе да једна глумица може да игра само комичне роле, и онда је доживотно гурају да игра само то.

ВЕСНА: Да, али тако се стварају шаблони!

НАДА: За понеке глумце је срећа што постоје и шаблони, јер иначе не би знали баш никако да играју.

- МАЈА: Тако и у животу: пришију некоме да је идеална супруга, а некоме да је лака жена...
- НАДА: Весна, обећали сте да ми покажете како да исплетем панталонице за мога Мишу...
- МАЈА: ... а онда се одједном улоге промене. Шта мислите ви, Жарко, о томе?
- ЖАРКО: Мислим да има глумаца, који могу да буду истинити у најразличитијим ролама, а има их којима само неки “фахови” пристају. У другима су лажни.
- МАЈА: Браво! Као да слушам нашу колегиницу Бојану. Иста одлучност, чак, чини ми се, исте мисли! Чиме вас она омађија? Иван ме је напустио... Нисам тиме нарочито погођена, молим, нико због тога нека се не радује. Једноставно, питам се: шта је то у њој? Да, Жарко, узгред: мислим, чак, да је Иван данас имао састанак са Бојаном...
- БОЈАНА: Добардан. Извините, сметам ли?
- ЖАРКО: Не, молим те, изволи, здраво. Како ти тако нешто пада на памет?
- БОЈАНА: Не знам, учинило ми се, као да сам прекинула разговор...
- НАДА: (*Љуби је*)
Не, дошла си на “шлагворт”. Разговарали смо о фаховима. Стари наш добри чика Неша побесни кад му неко помене “фах”. Он то зове фијока: има, каже, глумаца, који тако имају фијоке са потребним изражајним средствима за поједине фахове, па кад глуми фах хероја, а он извуче из одређене фијоке гест, глас, став а онда опет све то стрпа у фијоку и сачува до следеће улоге хероја. Тада промени костим, перику, маску и поново се нафиљује оним из фијоке. Него, несрећа је у томе, што такви са фијокама уђу чак и у историју театра, јер људи радо прихватају фијоке, близак им је, ваљда, садржај...
- БОЈАНА: Сви ми временом, а да то и не осетимо, створимо понеку фијоку... Ако се нешто из ње допадне публици, тешко ћемо одолети да га не употребим поново. Тако постепено настаје манир. Ако је у питању признато глумачко име, онда то није манир, него његов особени стил. Код мањег глумца то се зове калуп! Све заправо помањкање доброг заната и, што је још горе, истинског уметничког доживљаја.

- МАЈА: А како се то зове у животу? Рецимо, у животу, постоје ли оквири за улогу идеалне супруге?
- БОЈАНА: Не знам. Али сигурно постоје оквири доброг или лошег укуса.
- МАЈА: А идеална супруга постоји у оквиру доброг укуса?
- БОЈАНА: Ово изазивање је свакако доказ вашег лошег укуса. Ја кад нешто прекинем, Мајо, било то пријатељство, љубав, пословни однос – треба ми за то времена, праћено је то многим колебањима, жежом да опростим или оправдам – аликад дође до тога, више, и кад бих хтела, не бих могла да се вратим на старо. Никад ми није полазило за руком крпљење било чега.
- МАЈА: Не разумем – сасвим.
- БОЈАНА: Разумете сасвим добро. А што се фахова тиче – у животу – неки пут се сами укалупимо, својевољно, свесно, у овај или онај, неки пут нам их живот изрежира. А живот је позорница, са обиљем неочекиваних измена односа, ситуација, декора, сценских решења у којима смо ми незнатни учесници.
- ВЕСНА: Са вама је, Бојана, увек пријатно разговарати. Штета што је време за почетак пробе. Него, да ли сте случајно били јуче на премијери у Малом позоришту? Кажу да је врло добро прошло! Кажу да је мала Поповићева била изврсна. Иначе, кажу да се удаје за друга Карића, не знам да ли је истина? Кажу да тај текст није богзна шта, да га је редитељ, кажу, извукао... Иначе кажу да су сви глумци углавном добри... Збиља, ако није индискретно... Бојана, кажу да су вас звали да пређете у Мало, је ли то тачно? Не знам, ја не бих да сам на вашем месту, овде је ипак више ваздуха за глумца, ипак велика сцена пружа веће могућности глумцу... Закаснићу, извините довиђења...
- МАЈА: Идем и ја. Без обзира на фах, без обзира на лош укус, ипак вам морам рећи Бојана: то што “кажу” тамо не знам који, кажу зато што се овде већ иза кулиса много штошта казало. Будите опрезнији! А оно, разумела сам, наравно! Шта ћете, доделили су ми фах љубавнице на позорници, а то вас често приморава да и у животу... но, разумете већ, људи желе да вас виде онаквом каквом су вас створили... Шта је, Надо, што си зинула тако у мене. Теби то никада не бих рекла, ти свакога

уједаш. Што се тиче Ивана – заслужио је да извиси и код вас и код мене! А Жарко би морао више да вам верује! Толико.

ЖАРКО: На ово, човек или да је испљуска, или уопште да не реагује! Безобразлук! Бојана, сачекај ме, молим те, немам ништа у другом чину, можемо отићи на кафу за то време.

НАДА: *(Пошито остјане сама са Бојаном)*
Изненадила ме је.

БОЈАНА: Мене није. Иван је, наиме, био данас код мене. И Маја је то знала, он јој је то рекао. Бар је мени тако казао. Не знам да ли му је то било потребно због мене, или због ње, или због обе...

НАДА: Но, и?

БОЈАНА: Какво “и”. Између мене и њега не може бити више никаквог “и” Код њега је прорадила сујета, због Жарка. Сувише је био уверен да га волим до самозаборава.

НАДА: Сувише си му то показивала. Требалоје мало да мислиш на своје понашање, да му се не предајеш потпуно, да...

БОЈАНА: Онога тренутка кад рачуница проради, љубав затајује.

НАДА: Но, добро, па шта сад?

БОЈАНА: Шта је теби? Рекла сам му да је готово. Уосталом он то савршено добро осећа, не знам шта му је потребно да и мене и себе доводи у немогуће ситуације.

НАДА: Љубав! У почетку волиш љубав, па човека који ти се кроз љубав показао, затим волиш навику љубави и најзад успомену на сопствену љубав.

БОЈАНА: Ја сам стигла до последње етапе. Кад не видим Ивана, осећам га кроз успомене на тренутке испуњене љубављу, али да наставим живот с њим – све се у мени згрчи при таквој помисли.

- СИНИША: Добардан, Бојана. Извините, што сте ме чекали, имао сам један састанак у удружењу. Сад вам стојим на расположењу. Хоћете овде, или да сиђемо до бифеа?
- БОЈАНА: Не волим у бифеу да разговарам о озбиљним стварима. Овде ћемо. Надо...
- НАДА: Ја свакако идем на пробу. Довиђења.
(Оде)
- СИНИША: Прочитао сам вашу молбу за раскид уговора и морам одмах да вам кажем да се не слажем, да се никако не могу сложити. Мислим да се ни Савет неће сложити, уосталом. Осим тога ја ништа не разумем.
- БОЈАНА: Ја сам прилично јасно образложила све. А и без тога, мислим да и ви, колега, а и остали савршено добро разумете зашто ја то чиним.
- СИНИША: Ви стварно нисте били довољно запослени ове године...
- БОЈАНА: Нисам била *никако* запослена, хоћете да кажете.
- СИНИША: Али то се дешава. Прошле сезоне, шта сам ја играо? Но, па једну улогу!
- БОЈАНА: Снимали сте филм. Ако се не варам, због тога је рад на *Аниџонију и Клеоџаири* пребачен за ову сезону.
- СИНИША: Не, није због тога, али то сада и није важно. Него, ви! Ми вас не можемо тако лако пустити.
- БОЈАНА: Колега, да прекинемо овај разговор: у обостраном интересу је да ми дате разрешницу без великих дискусија. Мени ћете уштедети нервирања, вама извесне непријатности ако почнем у тој дискусији да откривам извесне закулисане радње...
- СИНИША: Закулисане? Тиче ли се то и мене?
- БОЈАНА: Весна је веома љубазна особа, мислим да се никоме није замерила ни једном једином речју. Она приређује врло честе чајеве, вечере... Њен супруг је угледан друг. Али то није важно за многе. За већину света који се код Весне скупља далеко је значајније да је он утицајна личност. А, не знам је ли вам то познато, до своје удаје Весна није могла да добије ангажман ни у једном пристојном ансамблу. А она лепо изгледа на сцени. Ви сте, наиме, то веома често наглашавали. Само, изгледа, нема талента. Како то одједном да она добија роле које бих ја требало да играм?

- СИНИША: То је случајност. Уосталом, Весна ће бити добра Клеопатра, видећете, по редитељевој концепцији то и не би била улога за вас...
- БОЈАНА: Тај редитељ, тај млади човек се недавно оженио? Је ли тачно да му је Веснин муж био кум? Јесте ли приметили, Синиша, да је кумство данас веома распрострањена појава?
- СИНИША: Ви сте расположени за вређање?
- БОЈАНА: Опростите, можда сте и ви неке кум?
- СИНИША: Бојана, не дозвољавам такав тон!
- БОЈАНА: Да, стварно, ја се заборављам. Имам пред собом једног поузданог колегу, човека који није за време док сам била у болници гласао да ми се одузме рола и да Весни, имам пред собом једног члана Савета, који никад није искористио друштвено самоуправљање у своје личне сврхе!
- СИНИША: Бојана, за ово се може одговарати!
- БОЈАНА: Ко ме? Ви сте покераш: ја играм на одређену карту, колега! Вама одговара овакво стање какво је сада, тиха ликвидација. Глупљи сте од мене, извините, ако вас вређам! Мене нећете тихо ликвидирати. То је најлакше: једна сезона без улоге, друга сезона без улоге, у међувремену Весна или било која друга постане навика за публику, и – једнога дана: хвала лепо, колегинице Бојана, нисте нам више потребни. Не, то задовољство вам нећу пружити!
- СИНИША: То је све болесна машта. Требало је још да се лечите!
- БОЈАНА: Па ја то управо и чиним! Дакле, разрешницу добијам?
- СИНИША: О томе ће расправљати Савет.
- БОЈАНА: Само ћете га ви припремити у смислу овога разговора?
- СИНИША: Савет није моје... моје...
- БОЈАНА: Није важно шта, али јесте – ваше је – то што хоћете а не смете да кажете. Засада бар је тако. Нажалост! Слушајте, схватите: па у вашем је интересу да се афера овако реши. Јер, афера је на помолу, овако или онако, то је јасно. Овако – публика ће се питати зашто, како, интервјуи, мораћете да одговарате на питања... Непријатно! Ако ми не дате разрешницу, ја ћу покренути читаву ствар овде, изнутра. Има их који би рекли да би тако било "правилно". Нека ми опросте, ја за то немам баш довољно нерава, али у крајњем

случају, мораћу и тако... Шта мислите, кад почнем да разоткривам једну вашу прљавштину за другом? То је, видите, карта на коју ја играм.

СИНИША: Ваше понашање је недостојно једног уметника. Убудуће мислим да можемо разговарати само пред сведоцима.

БОЈАНА: Значи, прихватате прво решење? То је најпаметније.

ЖАРКО: Нећу ништа закулисано, о томе се ради!

БОЈАНА: Закулисано? Па нећу ја закулисано, није то мој метод. Ја о томе вашем, закулисаном, методу и причам читаво ово време! Понекад мислим да би дивно било моћи завирити иза кулиса живота и открити све оно што претходи радњи у којој учествујемо или која се око нас, или мими нас, збива... Ко су актери не зна се увек, али увек се на крају сазна ко је жртва. А ја сам на време осетила жртвеник који сте ми припремили и уживам, признајем, у задовољству што мењам ваш сценарио...

(Синиша одлази)

Од овог тренутка пишем свој сопствени сценарио!

Долази Жарко.

ЖАРКО: Не замерам ти. Само ме чуди што ми ниси рекла. Незгодно је да сазнајем од Наде.

БОЈАНА: Ја сам хтела, али ти ниси имао времена последњих дана да ме саслушаш.

ЖАРКО: Па непрекидно сам на пробама, кад дођем кући једва чекам да легнем... Знаш и сама да се наш разговор сводио на “молим те кафу”, “колико је сати”, “закаснићу”... Нисам стизао ни улогу да прочитам...

БОЈАНА: Да, знам и сама да се наш разговор сводио на то, да ниси имао времена, да си имао пробе...

ЖАРКО: Господе, сад ћу испасти још ја крив!

Бојана се тихо насмеје.

ЖАРКО: Чему се смејеш?

БОЈАНА: Не теби, опрости. Нечему, већ заборављеном, се смејем...

ЖАРКО: Знаш, ти се тако понашаш, да се осећам кривим за твој положај, за читаву ову ситуацију...

БОЈАНА: Настави... Настави, молим те...

- ЖАРКО: Нема ту шта да се настави! Ја се слажем да ти пређеш у Мало позориште, тамо ћеш играти, није лако глумцу кад не игра...
- БОЈАНА: Жарко, то је неспоразум.
- ЖАРКО: Како?
- БОЈАНА: Ја не идем у Мало.
- ЖАРКО: Па добро, шта је то сад? Је ли истина да си раскинула уговор?
- БОЈАНА: Истина је да сам тражила раскид уговора, све остало је питање формалности.
- ЖАРКО: Добро, је ли то неки маневар? Остајеш или идеш?
- БОЈАНА: Идем. Само не у Мало позориште. Идем у унутрашњост.
- ЖАРКО: Шта је теби? Каква унутрашњост? Па у Малом ће те дочекати раширених рују!
- БОЈАНА: Жарко, сећаш се оних наших шетњи поред реке? Све је мирисало на пролеће: и гране врбака наднесене над воду, и влажна земља, и жубор реке, чак, као да је имао своје мирисе које је гласно објављивао... Желела бих поново да удахнем мирис пуним грудима. Гушим се.
- ЖАРКО: Мислиш да ћеш у унутрашњости наћи само мирисе?
- БОЈАНА: Све је помешано у животу. Уствари хоћу једино да нађем поново себе коју сам у последње време сахранила скоро...
- ЖАРКО: Хвала. Знаш, ја сам био ово последње време уз тебе.
- БОЈАНА: Можда си премало био уз мене. Знам, знам: радио си, имао си пробе... Све знам. Сад ће све бити другачије.
- ЖАРКО: Како ти то лако решаваш! Ти идеш. А ја?
- БОЈАНА: Ти ћеш испунити пустињу у мени, је ли тако беше?
- ЖАРКО: Ја не могу ићи, опрости, сувише сам дуго чекао да стекнем позицију коју сада имам, човеку се не пружа шанса два пута у животу.
- БОЈАНА: “У виру реке си поникао
у столетне тополе урастао
у песме неопеване се уткао
у роси моје руке
у трену једном
си настао...”
- ЖАРКО: Лепо.

- БОЈАНА: Било је лепо. Када сам мислила да си то ипак – ти.
- ЖАРКО: ... угађај
Мислима својим, хранећи их оним
Пређашњим мојим часовима срећним...
- БОЈАНА: Има разлике: оно је мој текст. Настао тако, случајно, или неслучајно, није важно... Ово твоје је лепше, да је твоје, да није текст твоје улоге... Не замерам ти: ми понекад често превише срастемо са ликом који спремамо, па престанемо да будемо оно што смо, чак се почињемо понашати као лик на коме радимо... Понекад наметнемо себи ову или ону улогу и играмо је у животу са уверењем у истинитост доживљаја. Жарко, чини ми се да си био више заљубљен у улогу несрећно заљубљеног, него у мене. Било је и неиспуњене жеље...
- ЖАРКО: Нисам то заслужио. Бар ја не!
- БОЈАНА: Видиш, да је обрнута ситуација, да ја тебе волим тако како си ти мене својевремено уверавао да ме волиш, ја бих пошла за тобом куд било. Ја сам таква. Него, доста је овога: не идем у унутрашњост остајем овде, прелазим у Мало позориште, тачно је то што ти је Нада рекла...
- ЖАРКО: Кад би знала, Бојана, колико сам срећан...
- БОЈАНА: Жарко... шта мислиш... за тебе... да буде као да сам отишла у унутрашњост?
- Бојана осџаје на средини сцене. У њоку следеће сцене осветљавају се њени саговорници.*
- НАДА: Хало, Бојана? Била сам са Жарком... Не, извини, па ти тражиш нешто идеално... Ма, немој, молим те, који је мушкарац идеалан?...
- ВЕСНА: Хало, Бојана... Опростите што вас узнемиравам... ја просто не могу да верујем да хоћете да нас оставите... Не, то је за мене био прави шок... Ја ипак мислим да ћете се предомислити, зар не?
- ИВАН: Да, ја сам... немој прекидати везу, молим те... Слушај, ја сам спреман све да заборавим...
- БОЈАНА: Шта да заборавиш?
- ИВАН: Никад ти нећу споменути Жарка, дајем ти своју часну реч.
- БОЈАНА: Како је то великодушно од тебе. Дирнута сам.

- ИВАН: Хало... хало...
- БОЈАНА: Чујем, мама... Нека звони... Нећу се више никоме јављати!
Сви су оишли.
- МАЈКА: *(Усноју свейла)*
Хало... Ти си, Надо... Шта кажеш? Појма немам... па да, ја све морам последња да сазнам...
- БОЈАНА: *(Акцентиована свейлом)*
Свака драма има своје помало комично наличје. Стравично и смешно је гледати, како се твоја сопствена драма претвара у пародију.
- МАЈКА: *(На телефону)*
Добардан... да, Бојанина мајка... Како сте господине Синиша?... Бојана је добро... Не, отпутовала је на дан-два... Можда вам је потребна... Баш лепо што сте јој се јавили... И, да је поздравим?... Хоћу, баш лепо од вас...
- БОЈАНА: Како је то жалосно и смешно: и моја мајка која је себе из прошлости заборавила у данашњици, а да данашњу себе није ни схватила ни осетила, одједном се нашла: она нешто решава! Најзад, и она нешто решава... није важно хоће ли било шта решити...
- МАЈКА: Иване... слушај, овде је мама... Па знам да си се јављао, али Бојана... Добро, зашто ти ово пушташ?... Не знам, брате, ништа не знам... па, час каже да иде у унутрашњост, а неће да каже где, час... Ама, поступи ти сад мушки... слушај ти мене, сад је тренутак... Знаш, ми жене, тако, мало се дурино, али попустимо... Ја сам понекад гунђала, али ја уствари тебе волим, Иване... Не брини, само ти дођи ја ћу већ удесити, да буде као случајно... Па што нећеш као случајно? Е, увек ти нешто филозофираш, па си тако изфилозофирао ону Мају... Добро, било па прошло, нисам ја злопамтило...
(Обраћа се Бојани)
Зар и то да дочекам од тебе? Зар сам ја мало пропатила док сам те школовала? Шта је била очева пензија?

- БОЈАНА: А по чему ти, мама, сада патиш због мене? Зато што идем у друго позориште? Ја ћу у кућу уносити исто толико колико и до сада.
- МАЈКА: Сва та гужва... Срамота ме је од света! Не знам шта људима да одговорим...
- БОЈАНА: И баш је толики свет заинтересован за мене?
- МАЈКА: Иста си као твој отац: и њему је увек било свеједно шта свет мисли о њему, радио је све по својој глави, па је остао безвредни чиновнички до краја живота, а његови другови су оставили својим породицама двоспратнице...
- БОЈАНА: Мама, ја путујем за три сата, нисам још завршила паковање...
- МАЈКА: Никд ти нећеш отпутовати, а, извини, драга моја ћерко, видим ја куд ти срљаш! Ја, као мајка, не могу да гледам све ово... Иван долази у пет сати. Ништа нећу да чујем! Због чега си ти, још док си студирала радила, и добрим делом зараде већ тада издржавала и њега? Па онда? Ти постала глумица – он још студент! Па онда? Господин чекао божанске инспирације, шта ли, и само ленчарио! А сад чујем, добио милионе за оне споменике... за оне, оне, драга моја, због којих си ти ноћима седела уз њега, кувала му кафе, доносила сендвиче... Мислиш да ја све то не знам? Сад то треба нека друга да ужива? Е, неће, мајци, док сам ја жива! Најзад мисли мало и на мене... Доста сам се ја намучила...
(Мрак на мајци, она одлази)
- ЖАРКО: Мисли мало на мене, Бојана... Ако ме не волиш, имај бар мало разумевања за мене... Кад си ти са мном, ја сам сигуран у себе и све је некако другачије... Знаш и пре, кад ниси била моја, некако сам осећао да си ту негде, да си ми пријатељ...
- БОЈАНА: Жарко, све ово међу нама је један велики неспоразум. Ја сам ти и сада пријатељ... Али, није у томе ствар: ти си себе навикао да верујеш како ти љубав према мени даје креативну снагу... а ја мислим да си ти био заљубљен у мене као глумицу, као своју партнерку, не као жену... А ја желим баш то да будем... желим да будем ношена нежношћу и пажњом коју свака обична, права жена жели...

- ЖАРКО: Не, Бојана, себична си, ја те волим, ја сам био и пажљив према теби... Ти, ти, међутим, не схваташ да ја без тебе нисам ништа... ето ја, једноставно мислим да више ништа нећу постићи...
(Крене, мрак на њему, одлази)
- ИВАН: Још увек исто?
- БОЈАНА: Исто – шта?
- ИВАН: Остајеш са Жарком?
- БОЈАНА: Иване, забога, зар је то твоја једина брига? Не, не остајем са Жарком, али и не настављам са тобом.
- ИВАН: Браво! Брзо напредујеш. Ко је сада?
- БОЈАНА: Ево, то би била наша стална тема: ко је сада, има ли кога сада, или – зашто ја не бих, ко зна шта она ради... Пустите, Иване, не протестуј, сувише се добро познајемо. Увек си био у страху да остајеш у мојој сенци, ја сам прерано постала позната, о мени се писало онда кад си ти још био на академији... Тебе је пекло што сам ти била потребна. Волео си ме, али са увек свежим болом опеклина угрожене сујете... Сад си коначно сам. И зграби ту своју слободу: ослободи се мене у себи! Ти мораш да схватиш да си неко и без мене. Али ослободи се још нечега, Иване: жеље да изменимо улоге. Жеље да се ја почнем осећати онако, како си се ти осећао раније. Сувише сам те лепо волела да ово, најлепше што сам ти икад пожелела, да ти ово сада и не кажем...
- ИВАН: Зашто никада нисмо овако разговарали?
- БОЈАНА: Ниси осетио да ти је живот доделио другу улогу.
- ИВАН: Без тебе нећу моћи да стварам, као кад си ти била ту негде присутна...
- БОЈАНА: О, да, хоћеш! И ти и ја заљубљени смо у првом реду у своју уметност!
- ИВАН: Увек си више волела позориште но мене?
- БОЈАНА: Тебе сам изгубила и – живела са позориштем. Чак и у овој ситуацији, кад уствари нисам радила. Знати да у тренутку сопствене изгубљености можеш да се завучеш у своју гардеробу, или – што мене још више смири – да одседим неко време у тами празне позорнице, у мирисима прашњавих кулиса које носим у свакој својој пори, у тишини испуњеној

магијом фиктивних живота који су прокликтали радошћу или прокрварили болом, пролазећи том сценом, ето та спознаја да постоји само неки мој кутак, који у датом тренутку ја испуњавам и он мене испуњава нечим само и једино мојим, то је оно без чега не могу... Ти имаш свој атеље, своје мирисе глине, бронзе, влажних крпа...

ИВАН: Почео сам да радим ону компзицију, имам неколико варијатни... Извини, можда превише тражим... волео бих да погледаш... потребно ми је да ми кажеш... Ја могу и сам да одлучим, али...

(Мрак на Ивану, одлази)

БОЈАНА: *(Обраћа се Лекару у љедалнишћу)*

Обећала сам Ивану да ћу доћи... и он је отишао задовољан... не знам сасвим тачно чиме, није ни битно. Жарку сам рекла да... чак се и не сећам више шта сам му рекла, али, изгледа нешто неважно, чим сам заборавила. Уосталом, њему је било важно да чује како ћу гледати његове пробе као и до сада. Мајци сам рекла да... са њом је било најлакше: знала је да сам се састала са Иваном, уверена је била да је она ту нешто допринела, биће мирна једно време... Докторе, то је крај моје приче. Све приче имају и свој наставак, али – ово поглавље је готово. Но, па шта чекате? Дођите, седите крај мене, враћамо се на пролог, који је уједно и епилог.

ЛЕКАР: *(Из љедалнишћа)*

Разочаран сам. На местима ваша прича је имала акценте праве драме, а онда се најједном неочекивано разводњавала, постајала свакодневна сторија.

БОЈАНА: Требало је унети раздируће патње? Али кад је живот тако обичан, докторе, у свим својим необичностима.

ЛЕКАР: Ви, као уметник, уопште ваша средина, јер је сензибилнија, не реагује тако упрошћено...

БОЈАНА: Гледаоце увек интересује живот иза кулиса, ток стварања представе, приватни живот глумаца... То је све необично атрактивно за неупућене. А кад им причаш о томе, осећаш како мораш своју причу да подешаваш машти гледалаца... И тако све испаде фалш.

ЛЕКАР: *(Улази на сцену)*

Један исти догађај постаје различит, уоквирен и условљен различитим околностима...

БОЈАНА: Баш као и у позоришту: све је исто. Мислим, и живот и позориште – исто је! Условљавање одређеним околностима, психологија личности које носе радњу, све то одређује догађај оваквим или онаквим... Али да бисте позоришту веровали, ви као гледалац, ја као глумац морам бити животно уверљив поред свих фиктивности... У животу се ретко дешавају гласне, бучне драме, али кад почнемо бучно да их оглашавамо, оне у бити својој више нису драме. Докторе, ако не журите... не? Онда, ево: имам овде текст улоге коју ћу од сезоне тумачити у Малом позоришту. Драма се зове *Човече, не љуџи се*. Снешно? Главна јунакиња преживљава тешку драму – бучнију него ова моја прича – а на крају комада она игра ону дечју игру “Човече, не љуџи се”. И притом говори: “Дајте да заборавим да постојите, да бих могла поново да вас се сетим. Нећу живот на парче. Нећу нико да ми га удељује. Покажите ко су ти који чупају живот из човека, а онда га пусте да као утвара тражи изгубљеног себе у садашњици...” Тако: баца коцкице по оној табли и говори тај текст... А та табла, докторе, та табла има неколико путања... а колико ћете ићи по тој табли, то одређује коцкица. Рука баци коцкицу, а она покаже неком шест, неком један, некога врати на почетак... Па можда у томе и јесте читава мудрост: наћи себе и кад идеш у ритму један по један, и кад прескачеш по шест поља одједном ... чак и кад се вратиш на почетак... И, не љутите се, докторе. Увек неко баца коцкице: ми себи, или неко нама, или ми некоме... изгледа, треба се уклопити у ритам... и смешити се.

ЗАВЕСА